

Başvuru Tarihi: 25.03.2023 / Kabul Tarihi: 14.07.2023 / Özgün Makale

CUMHURİYETİN 100. YILI'NDA İSTİKLÂL MARŞI'NIN BESTESİYLE ON KITASININ OKUNMASI

Özlem YILDIRIMER¹

ÖZ

Vatan şâirimiz ve bir millî mücadele âbidesi Mehmet Âkif Ersoy'u, 27 Aralık 1936 tarihinde, çok sevdiği vatan toprağına emanet etmiştik. Onun, milletimize emanet ettiği diğer şiirlerinin yanında İstiklâl Marşı, milletimizin kahramanlığımızı dile getiren, bir bayrak ve vatan çatısı altında bağımsız, hür yaşama uğruna seve seve canını veren milletimize armağan ettiği on kıtadan oluşan şiiridir. Bu millî şiir, Osman Zeki Üngör (1880-1958)'ün bestesiyle kuşaktan kuşağına, ebediyete kadar gönlümüzde, kulaklarımızda olarak dile gelecektir.

Çalışmamızda, Mehmet Âkif'in on kıtadan oluşan İstiklâl Marşı şiirini ve bu şiirin başındaki iki kıtanın Osman Zeki Üngör'ün uyarladığı bestesini ve okunmayan diğer kıtaların aynı besteye okunabilmesini ele aldık. Birinci konu, şiirin bestesiyle okunan iki kıtasındaki prozodi problemleri ve ikinci konu ise şiirin bestesiyle günümüze kadar hiç okunmayan diğer sekiz kıtasının da aynı besteye okunmasıdır. Doğal olarak, ilk iki kıtadaki prozodi, periyod, vurgu problemleri bu çalışmayı yaparken diğer kıtalarda da karşımıza çıktı. Ancak, nasıl bugüne kadar bu problemlerin üzerinde durulmadan, göz ardı edilerek, "prozodik hoşgörülle" marş okunmuşsa, biz de bu anlayışla-olası sorunları ve çözüm yollarını da işaret ederek-diğer sekiz kıtayı aynı besteye uyarladık.

Çalışmamız esas olarak, Cumhuriyetimizin 100. Yılı'nda yüz yıldır sadece iki kıtası bestesiyle okunan marşımızın diğer sekiz kıtası ve dolayısıyla şiirin tamamının bu anlamlı yılda aynı bestesiyle okunması ve bu hedefle tüm notasının yazılmasını hedeflemiştir. Bunu yaparken, Osman Zeki Üngör'ün melodiden ödün vermeden marşın şiirini müziklendirdiği gibi; yaşadığımız prozodik zorlukları, onun uygulama esasları doğrultusunda aşmaya çalışıp, okunmayan mısralarını da besteye uyarlayarak marşın tamamının okunmasını hedefledik.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Âkif Ersoy, İstiklâl Marşı, Osman Zeki Üngör, Edgar Manas, Eduard Zuckmayer, marş, prozodi, Cumhuriyetin 100. Yılı

¹ Müzik Öğretmeni
E-mail: ozlem.yldrnr@gmail.com
ORCID ID:

THE PERFORMANCE OF THE 10 VERSES OF THE NATIONAL ANTHEM DURING THE 100TH ANNIVERSARY OF THE TURKISH REPUBLIC

Abstract:

The poet of our National Anthem, Mehmet Akif Ersoy-so called our National Poet-passed away in 27th December 1936 leaving this spiritual heritage to the Turkish nation. The poem constructed of 10 verses discussed the bravery and the passion for freedom of the Turkish nation. This national poem transmitted very strongly and effectively with the composition of Osman Zeki Üngör (1880-1950).

This paper deals with the lyrics-music accordance of the lyrics of the National Anthem of Turkey and the composition of this National Anthem by Osman Zeki Üngör. Normally the first two verses of this poem is sang with the composition of Üngör and in this study the possibility of the singing of the other eight verses along with the same composition is being searched. Therefore, firstly the text deals with the prosody problems faced during the performance of the first two verses, and the possible flexible solutions are proposed and applied for the other verses. Finally, the same melody is adapted to the remaining verses keeping the phrase division applied in the first two verses. The main aim of our paper is to perform our National Anthem as a whole with its ten verses and having the notations for this performance written during the 100th Year of the Turkish Republic to support the transmission of the spiritual power behind the National Unity of our republic.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, National Anthem, Osman Zeki Üngör, Edgar Manas, Eduard Zuckmayer, march, prosody, 100th Anniversary of the Turkish Republic

GİRİŞ:

Mehmet Âkif'in milletimize emanet ettiği en önemli eseri şiiri elbette ki *İstiklâl Marşı*'dır. *İstiklâl Marşı*'mızın mısraları, Osman Zeki Üngör'ün bestesiyle kuşaktan kuşağa, ebediyete kadar gönlümüzde, kulaklarımızda ve dilimizdedir.

Kurtuluş Savaşı günlerinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nce açılan şiir yarışması sonucunda gelen şiirlerin hepsi güzel olsa da marş olarak kabul edilen olmamıştır. Çünkü bu milletin bayrak ve vatan için yaptığı mücadeleyi en güzel ifade eden şiir aranıyordu. '754' şiirin katıldığı şiir yarışmasında para ödülü olduğu için yarışmaya girmeyen Mehmet Âkif, kendisine para ödülü verilmeyeceği kesinleşince şiirini yazar. *İstiklâl Marşı* şiiri, TBMM'de çok beğenilir ve 12 Mart 1921'de Hamdullah Suphi tarafından okunarak alkışlarla kabul edilir. Soğukta giyecek bir paltosu bile olmayan Mehmet Âkif, ödül olan 500,-lirayı almayarak dönemin Kızılay'ı olan 'Hilal-i Ahmer'e hediye eder.

12 Mart 2021'de *İstiklâl Marşı'mızın TBMM'de kabulünün 100. Yılı'nı* kutladık. Bu anlamda, bir müzik öğretmeni olarak yıllardır aklımda olan 'marşımızın tüm sözlerinin melodisiyle okunmasını' nota üzerinde uyarlamış, seslendirmiş ve müzik derslerimde öğrencilerimle uygulayarak gerçekleştirebilmiş olmamın sevinci içindeyim.

***İstiklâl Marşı* Şiiri Bestesinin Seslendirilmesindeki Tespitler**

1. Prozodi

Prozodi kelimesi Yunanca 'prosodia' kelimesinin dilimizdeki söyleniş şekli olup sözle-müzik (güfte-beste) arasındaki uyumdur, öğrenme ve icrayı kolaylaştırır. Marşın okunuşunda bestede var olan prozodik hatalarda ne Osman Zeki Üngör'ün ne de Mehmet Âkif'in payı vardır. Orkestrasyonu yapan Edgar Manas'da dahil olmak üzere herkes görevini yapmıştır. Birbirlerinden farklı zaman ve amaçlarla yapılmış iki sanat eserinin birleştirilmesi, marşın sözleriyle okunmasında tamamında olmasa da bazı yerlerinde seslendirme sorunları meydana getirmiştir.

Bilindiği üzere, Mehmet Âkif Ersoy, marş on kıta söylemiş ve yazmıştır. Marş, 12 Mart 1921 de şiir olarak kabul edildikten sonra beste yarışması açılıp Mayıs 1922'ye kadar süre verilmiştir. Sonunda, '24' bestecinin (E. Üngör, 1965: 71) '55' bestesi (Turabî, 2018: 33) bu yarışmaya katılmıştır. Ancak, birinciliği hiçbir beste kazanamamıştır. Sadece, Ali Rıfat Çağatay (1867-1935)'in bestesi daha çok İstanbul'un Anadolu yakasında; Zati Arca (1864-1943)'nın bestesi de İstanbul-Avrupa yakasında okunur olmuştur (E. Üngör, 1965: 71). Daha sonra, Ali Rıfat Çağatay'ın bestesi resmîyet kazanmış, 12 Temmuz 1923'ten itibaren Acemaşiran makamındaki bu bestenin okutulmasına karar verilmiştir. Bu durum, 1930 yılına kadar sürmüştür.

Bugün dinlediğimiz Osman Zeki Üngör'ün *İstiklâl Marşı*'nın bestesi ise, 9 Eylül 1922'de İzmir'in kurtuluşuna ithafen bestelediği enstrümantal *İzmir Marşı* bestesi olarak bilinir. Zeki Üngör'ün bu bestesinin, marşımızın müziği olması 1930'da kabul edilmiştir (E. Üngör, 1965: 72). Bu noktada, şiirin TBMM'de kabulünden yaklaşık

dokuz yıl sonra bugünkü bestesi ile marşımız okunmaya başlamıştır. Gültekin Oransay (1930-1989), İstanbul Şehir Bando'su'nun 1928 yılında, İstanbul Belediye Konservatuvarı'nın Tepebaşı Kışlık Tiyatrosu'nda verdiği dinletide *İstiklâl Marşı*'nı halka çaldığını bildiriyor (Oransay, 1985:114). Ancak, burada hangi bestecinin marşı olduğu belirtilmemiştir.

1.a. *İstiklâl Marşı* ile ilgili Prozodi Problemi ve Görüşler

Kanaatimizce, marşın prozodisi ile ilgili eleştiriler, şiirin önceden yazılmış olması; bestenin de şiirden bağımsız olarak, şiiri bestelemek için yapılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Enstrümantal olarak bestelenmiş olan *İzmir Marşı*, Mehmet Âkif'in şiirine uyarlanmıştır. Osman Zeki Üngör, bestelediği eserin melodisinden ödün vermemiş; marşın şiirindeki veznin melodiye bağlı olmasını öngörmüş ve böylece marşın genelinde görülen prozodi, periyod, vurgu problemleri oluşmuştur. Buna rağmen, *İstiklâl Marşı*'ndaki prozodi başlığındaki sorunları, marşın bestesi halkımızın kulağında ve dilinde yerleşmiş olduğundan 'prozodik hoşgörü' ile seslendirmedeki hece sıkışmaları veya uzatmaları göz ardı edilmiştir. Bu noktada, yapılmış olan bir besteye ve melodiye, şiirin sonradan uyarlanmasının sonuçları ortaya çıkıyor.

T.C. Cumhurbaşkanlığı'nın resmi internet sitesinde yer alan marşın prozodisi hakkındaki açıklamada, marşın prozodik eleştirilerine katılmakla birlikte -bazı bölünen kelimeler ve hecelerin uzatılması yoluyla prozodik yapının anlaşılabilirliğinin sağlandığı- ifadesi şöyle yer almıştır; "Marşın şiiri üzerine yazılan yazılan melodik yapı, bazı noktalarda mısraları ve hatta kelimeleri prozodik yapıyı bozacak şekilde bölmektedir. Bu yorumda koronun söyleyişinde bazı bölünen kelimeler ve heceler uzatılarak bütünleştirilmesi yoluna gidilmiş, böylelikle prozodik yapıda anlaşılabilirlik sağlanmaya çalışılmıştır. "erişim: 4 Aralık 2022 <https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanligi/resmi-simgeler/istiklalmarsi/>)

Bu açıklamada, "Marş'ın şiiri üzerine yazılan melodik yapı" cümlesinde yer alan 'yazılan' kelimesi, marşın bestesi ile ilgili gerçekte çelişki yaratmaktadır. Çünkü, bu konuyla ilgili kaynaklarda da belirtildiği üzere *İstiklâl Marşı* bestesi, *İstiklâl Marşı* şiiri için yazılmamış ya da bestelenmemiştir. Bu görüşe *Türk Marşları* kitabında yer veren Etem Ruhi Üngör (1922-2009), ilkokula başladığı 1928 yılında iki yıl boyunca Ali Rıfat Çağatay'ın Acemaşiran makamındaki *İstiklâl Marşı* bestesini okuduklarını belirterek halen okunan Osman Zeki Üngör bestesinin o tarihlerde okunmadığını vurguluyor (E. Üngör, 1995: 72). Etem Ruhi Üngör kitabında, Osman Zeki Üngör'ün anlatımına kaynak göstermeden yer vermiştir. Buna göre, Osman Zeki Üngör, *İstiklâl Savaşı*'nın devam ettiği İzmir'in 9 Eylül 1922'de kurtuluşundan iki-üç gün sonra sevinç duygusuyla *İzmir Marşı* bestelediğini söylüyor. Bestesinin herkes tarafından beğenilmesi üzerine, İzmir için bestelediği enstrümantal milli marşını, Ankara'da Atatürk'ün huzurunda çaldığını ifade ediyor. Osman Zeki'nin bu anlatısında tarih verilmemekle beraber Mehmet Âkif ve şiirinden hiç bahsedilmediği de dikkat çekerken,

Osman Zeki'nin bu sözleri konuya daha da açıklık getiriyor (E. Üngör, 1995: 73); “Ben, İstiklâl Marşı'nı bestelerken kulaklarımda İzmir'e koşan atlıların dörtlük sesleri vardı”

Etem Ruhi Üngör'ün belirttiği gibi (E. Üngör, 1995:73), Osman Zeki Üngör'ün, marş bestesini sözsüz olarak bestelediği ve daha sonra Mehmet Âkif'in şiirini besteye giydirdiği anlaşılmaktadır. Osman Zeki Üngör'ün Riyaset-i Cumhur Orkestrası'nın başında iken, daha önce yapmış olduğu *İzmir Marşı*'nı Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve eşi Latife Hanım'a 'ısrarla dinleterek' marşın kabulünü sağladığı da söylenir (Turabi, 2018: 33).

Cinuçen Tanrıkorur (1938-2000)'un görüşü de bu yöndedir; “...daha önce başka bir maksatla ve sözsüz olarak “ bestelenmiş; böylece prozodi ve ‘kelime gruplarının nağmeye-melodiye uygun düşmemesi’ olan periyod hataları oluşmuştur“ (Tanrıkorur, 1998: 190). Tanrıkorur, bu hataları daha geniş ve sayısal olarak bildirmiş; şiirin sekiz mısramdaki (iki kıta) ‘117’ hecenin ‘53’ tanesinde prozodi hatası, 13 tanesinde periyod hatası, Türkçe okuma kurallarına ters düşen ‘14’ adet vurgu hatası ile budanmış veya kelime gruplarından doğan anlamsız hece ve hece gruplarının sayısını ‘12’ olduğunu tespit etmiştir (Doğan, 2010: *Milliyet Gazetesi*, 6 Aralık 2910; Doğan, D. Mehmet (2010), “İstiklâl Marşı'nı Bestesinden kurtarmak”, Türkiye Yazarlar Birliği resmi web sitesi; erişim tarihi:6.7.2023 <https://www.tyb.org.tr/İstiklâl-marsini-bestesinden-kurtarmak-19605yy.htm>

Tanrıkorur, milli marşımız ile ilgili bazı eleştirilerini yaparken marş besteciliği ile ilgili önemli ve açıklayıcı hususlara da dikkat çekiyor (Tanrıkorur, 1998: 189); “Güfte ve ezgi uyumunun temeli olan prozodi'nin-marşların hiçbirinde tatminkâr bir seviyede kullanılamamış olmasıdır. Bunda bir sebep olarak-marşlarda çok fazla prozodi aranmayabilir-görüşü ileri sürülebilirse, ikinci bir sebep de -bizce aruz vezniyle yazılmış bir şiirin iki dörtlük veya dört dörtlük marş tempolarına sokulmasında bestecilerimizin karşılaştıkları güçlük olabilir.”

Konuyla ilgili olarak, tarihte yapıldığı gibi günümüzde de eleştirel yorumlar yapılmaktadır, kısaca bu eleştirileri görelim. 1940'larda Bursa milletvekili olan Osman Şevki Uludağ, daha ağır eleştiri yapar: “Zeki Bey'in bestesinde herkesin gördüğü prozodi (tecvit) hataları vardır. Şiirin ölçüsünü, yani aruzu dikkate almayan bu beste bize şunu anlatıyor ki, Zeki Bey, güfteyi manasına ve ölçüsüne riayet ederek bestelememiş, aksine olarak *Karmen Silva* şarkısından faydalanarak yaptığı bestesini Akif'in şiiri ile güftelendirmiştir. Onun prozodi hataları sayısız derecede çoktur, o beste Akif'in şiirini ifade etmez. Nadir Nadi Bey'in söylediği gibi ‘biz bunun temposunu beceremiyoruz’. Bizim beceremememiz kaabiliyetsizliğimizden değil, bestenin güfteye uymamasındandır.” (Doğan, 2010: *Milliyet*, 06.12.2010)

Filiz Ali; “ Marşın hakikaten prozodisi bozuktur, söylenmesi, hele çocuklar için, çok zor bir marştır. Ama marşın değiştirilmesi bana çok ters geliyor. Bir ülkenin kimliğini değiştirmek gibi bir şey bu. Bestenin üzerinde çalışılır, prozodisi sağlanabilir. Esasında bir bestecinin yapabileceği bir şeydir bu. Yeni bir İstiklâl marşı bestelenmesi bana doğru

gelmiyor. “ (erişim:6.7.2023: <https://www.tyb.org.tr/istiklal-marsini-bestesinden-kurtarmak-19605yy.htm>)

Fazıl Say, *İstiklâl Marşı*'nın prozodisi konusunda daha ılımlı bir yaklaşım içindedir; “İstiklâl Marşı bence değişmemeli. Ruhunu olan bir müzik ve dönemin ruhunu hissettiren bir heyecanı var. Prozodi sorunlarına da biz alıştık. Böyle kalmalı.”

(erişim:6.7.2023:<https://www.tyb.org.tr/istiklal-marsini-bestesinden-kurtarmak-19605yy.htm>)

Yukarıdaki görüşlerden anlaşıldığı üzere, toplumumuzdaki genel kanaat Fazıl Say'ın görüşü doğrultusunda hoşgörüyü prozodi, periyod, vurgu sorunlarının üzerinde durulmaması ve marşın bu şekliyle okunmasıdır. Biz de çalışmamızda olumlu yöndeki görüşleri esas almış bulunmaktayız. Konumuz olan ‘marşın okunmayan sekiz kıtasının da aynı bestesiyle’ prozodi sorunlarını göz ardı ederek seslendirilmesi için notasının yazılması kapsamındaki bölüme geçmeden marşın ilk sekiz mısraındaki bazı prozodi sorunlarından örnekler vermek istiyoruz (Arel, 1997; Erguner, 2023).

1.b. *İstiklâl Marşı*'ndaki prozodi hatalarından örnekler

Bir sözlü müzik eserinde, melodinin yanında eserin sözlerine ve bu sözlerin nota değeriyle olan uyumu ele alındığında, kelime ve hecelerdeki açık (kısa) hecelerın kısa ezgiler ve kapalı (uzun) hecelerın uzun ezgilerle nasıl bestelendiği anlaşılır. Dolayısıyla prozodik yapısını bestenin esas ritmik yapısında hakim olan küçük-büyük nota değerleri ile oluşan ritmik yapısı (ika-düzüm), hecelerın bileşimindeki kelime gruplarının uygunluğu ve Türkçe'deki vurgularla uyumu da ortaya çıkar.

İstiklâl Marşı'nda, aruz vezninin ‘Remel’ kalıbıyla (Bahr-i Remel) yazılmıştır. *Fâilâtün-fâilâtün-fâilâtün-fâilün* olan veznin şiir içinde, *feilâtün (fâilâtün) feilâtün-feilâtün-fa'lün (feilün)* şeklinde mısralarda değişen remel kalıplarını görüyoruz. Şimdi, hem vezin hem de prozodi yönünden bazı örneklere bakalım.

Örnek 1. Eserin birinci kıtasının birinci mısraındaki yapıyı ele alalım;

Kork ma sön mez / bu şa fak lar / da yü zen al / san cak

— . — — / . . — — / . . — — / — —

Fâ i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lâ tün / fa lün

Problem: Burada karşımıza çıkan, ilk hecede re notasından başlayan ‘korkma’ emir kelimesindeki vurgu hatası-bozukluğu ve melodi ile sözün uyumsuzluğudur. Kelimenin okunuşunda vurgu ‘ma’ hecesinde ve seslendirme tiz-ince sesden kalın sese-pes tarafa doğru olmalıyken sözün melodiye uyarlamasında tersi oluşmuş; ‘ma’ hecesi ‘sol’ notasıyla, bir dörtlü üstten ‘sol’ sesinden okunmuştur. Eksik ölçünün, ikinci kıtadaki ‘çatma’ kelimesi için de aynı durum söz konusudur. İkinci ölçüde, her ne kadar zorlayıcı bir yapı yoksa da, vezin başı ‘fe i’ye denk gelen ‘bu şa’ şeklinde iki kısa hece notası olmalıyken ‘bu şa’ olmuş bu hecesinin uzaması ve dolayısıyla kelimelerin ortasından bölünerek nefes alınması gerekmiştir.

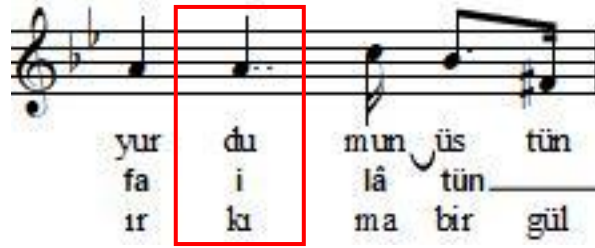
Örnek 2. Eserin ikinci kıtasında ‘yurdumun üstünde’ kelime grubunda ‘fâilâtün’ problemi

Sön me den yur / **du mun üs tün** / de tü ten en / **son o** cak

— . — — / . . — — / . . — — /

Fâ i lâ tün / **fe i lâ tün** / fe i lâ tün / fe i lün

Kah ra man ır / **kı ma bir gül** / ne bu ce lâl / sa na (fa’lün)

Problem: Vezni (i) hecesi ses, açık-kısa olması gerekirken yapılan imale yoluyla ‘duu’ uzatılarak vezin bozulmuş ardından bir dörtlük ile seslenmesi gereken ‘tün’ kapalı hecesi kısaltma (zihaf) olarak on altılık vuruşa denk gelmiştir. İkinci kıtanın ilgili mısraında ise yine veznin (i) hecesi uzayarak ‘ır kııı’ şeklinde açıkça bir prozodi hatası oluşmuştur.

Örnek 3. Periyod-Vurgu Hatası: Eserin birinci kıtasında üçüncü ve dördüncü bağlamındaki ‘tüten en son ocak / o benim’ kelime grubunda periyod-vurgu hatası açıkça görülmekte, marşın seslendirilmelerinde en sıkıntı duyulan yerlerin başında gelmektedir.

Sön me den yur / du mun üs tün / de tü ten en / son **o cak o be** nim (...)

Fâ i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lün / fe i la (...)

Problem: Buradaki vezin sonu ‘feilün’ grubu ile ve vezin başındaki ‘fe i’ hecelerinde ‘be’ hecesi açık-kısa hece olmasına rağmen kapalı-uzun hece olarak bir dörtlük vuruşa gelerek ‘bee’ şeklinde okutulmuş; dolayısıyla ezgiye bağlı periyod ve nefes almak zorunluluğuyla kesilen bu vurgu sorunuyla, ses ‘nim’ kapalı hecesinde bir tam sekizli

aşağıya alınarak ardından gelen üçlemeye (triole) bağlanmıştır. Aynı durum, ikinci kıtadaki ‘bu celâl sana / olmaz’ kelime grubunda da oluşmuş; ‘na’ hecesi ‘naa’ şeklinde bir dörtlük vuruşa denk gelmiş, ardından bir sekizli aşağıda ‘ol’ hecesi üçlemenin ilk iki sekizliğine bağlanarak prozodi ile periyod-vurgu hatası açıkça görülmektedir.

2. İstiklâl Marşı Şiiri'nin Okunmayan Sekiz Kıtasının Notasının Yazılması ve Okunmasına Dair

Çalışmamızın esas konusu, günümüzde marşımızın sadece iki kıtasının müzikle okunması, diğer sekiz kıtasının ise 12 Mart 1921'de marşın kabulüyle yüz yıl geçmiş olsa da notasının marşın tüm sözlerini kapsayacak şekilde yazılmamış ve okunmamış olmasıdır. Osman Zeki Üngör'ün de bu uygulamayı yapmadığını düşünüyoruz. Bugüne kadar okunan iki kıtanın süresi bir dakikadır, bu süreyi on kıtaya göre düşünürsek marşın tüm kıtaları da okunsa toplam beş dakikada marş tamamlanacaktır. Ancak, resmi törenlerde, spor karşılaşmalarında ve gerekli diğer yer ve zamanlarda marşın iki kıtasının okunması çok doğaldır. Bunun yanında, marşı tüm sözlerini bestesiyle okumak isteyenler için bu çalışma hedeflenmiştir.

Ayrıca, marşın diğer kıtalarındaki milli duygularla dolu sözlerin de melodiyle okunması ve bu okumanın insan hafızasındaki kalıcılığını artıracak, eğitsel desteğini de ortaya koyacaktır. Bu hususlar göz önüne alındığında, marşın daha rahat ve kolaylıkla okunabilmesi, marş ve şiirin bütününe birlikteliği açısından toplu, bireysel okumalarda ve okullardaki müzik eğitiminin önemli konusu olan *İstiklâl Marşı* konusunda faydalı olacağını düşünüyoruz. Diğer yandan, günümüz dilinin gittikçe sadeleştiğini de göz önüne alırsak; şiirdeki ‘eski Türkçe’ kelimeleri ve bunların hangi anlama geldiklerinin de günümüz kuşağına melodi ile daha rahat öğretmek seslendirmedeki başarıyı artırmak, ideal seviyeye getirmek çalışmanın diğer amacıdır.

3. *İstiklâl Marşı* Şiiri'nin Okunmayan Kıtalarının Bestesine Uyarlanarak Notasının Yazılmasında Öne Çıkan Unsurlar

3.a. *İstiklâl Marşı*, günümüze kadar sol minör ve mi minör tonlarından yazılıp okunmuştur. Marşın esas hali ise sol minördür. Piyano eşliğini Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik bölümünün kurucusu Alman besteci ve müzik öğretmeni Eduard Zuckmayer (1890-1972 Ankara); koro, senfoni için düzenlemesi ve

orquestrasyonunu Edgar Manas (1875-1964)' yapmıştır. Ayrıca, 'sol minör' olan marş; törenlerde, okullarda 'mi minör' den yapılan bant kaydıyla da okunmaktadır. TC Cumhurbaşkanlığı'nın web sitesinde iki ses kaydı ve notası bulunmaktadır (www.cumhurbaskanligi.gov.tr/tccb.gov.tr/assets/dosya/istiklalmarsi_nota.pdf //

www.cumhurbaskanligi.gov.tr/tccb.gov.tr/assets/dosya/istiklalmarsi_aciklama.pdf // ilk erişim: 9 Nisan 2021- 4.12.2022-güncelleme: 6 Temmuz 2023.

3.b. Çalışmada, ton-frekans açısından marşın esas G -sol- minör yazımına bağlı kalındı. Eserin on kıta uygulaması La sesi A= 440 esasıyla G-sol sesi üzerinden sol (G) minör olarak notaya alındı. Bu ton, Türk müziğinde duyum olarak 'mansur ney' âhenginde veya diğer bir deyişle Türk müziği 'bolâhenk akordu'na göre sol-rast yerinden beş ses aşağıda çargâh-do (G 4-sol) sesi üzerinde Nihavend makam dizisinin seslerine denk gelmektedir. Böylelikle, piyano ve bolâhenk akortta birliktelik sağlanarak G-sol-rast üzerinde Gm ve Nihavend makamı dizisi seslerinin birlikteliği sağlandı.

D-re = 587,4 Hertz / Türk Müziği re-neva= 440 Hertz

Bolâhenk Düzen (Türk Müziği re-neva sesinin, la = 440 Hertz kabul edilmesi)

Sol Minör ve Nihavend Makam Dizisi Sesleri

3.c. Mehmet Âkif'in şiirlerinin bestelenmesi, bestekârlar açısından çok dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Arûz vezni, halk dili, diyaloglar, birdenbire karşınıza çıkan bağlaçlar, bestekârın nağmeleri karşısına çıkan barajlardır. Bu bakımdan gereken ulama ve imaleler müziğin vezine daha uyumlu hale gelebilmesini sağlamaktadır. *İstiklâl Marşı* şiiri ile bestesinin bir araya gelişinde ortaya çıkan prozodi sorununun ilk iki kıtanın yanında diğer sekiz kıtada da oluştuğunu belirtmeliyiz. Prozodi ve diğer sorunları göz ardı ederek; halkımızın kulağında ve dilinde olan marşın bestesine, melodisine sadık kalarak okunmayan

diğer sekiz kıtayı; son kıtasında ilave edilmiş olan “Hakkıdır, Hakk’a tapan milletimin istiklâl” mısraı ile 33 mısraı notaya aldık.

4. Okunmayan Sekiz Kıtanın Notaya Alınması

Marşın üçüncü kıtasından onuncu kıtasına kadar tümünün notaya alınmasında karşılaştığımız prozodi sorunları, birinci ve ikinci kıtalardakilerden farklı değildir. Ancak, bazı hece ve kelime gruplarında rahatlık olmakla birlikte; açık ve kısa, kapalı ve uzun heceler, bestenin içinde karmaşık bir yapı meydana getirmektedir. Bestenin şiire olan hâkimiyetini ve ilk kıtadaki yapıyı koruyarak notaya almaya çalıştık. Notanın yazılmasındaki güçlükleri, seslendirme yaparken zorunlu olarak yaptığımız uzatmalar, kesmeler, bağlı okumalarla; bu konudaki en önde gelen edebî sanatlar olan ulama ve imalelerle çözmeye çalıştık. Zaten, ilk iki kıtada bu yöntemlerle yıllardır okunabiliyordu. Kısa heceyi bazen çok uzun veya yerinde; kapalı-uzun heceyi bazen de çok kısa veya yerinde, deyimi yerinde ise heceleri çekip çevirerek sözü geçen imale ve ulamaların tam tersini yapmak durumuyla gerçekleştirmeye çalıştık. Şimdi, konuya bazı örnekler verelim;

Örnek 4. Şiirin üçüncü kıtasının ikinci mısraı ilk iki kıtada olduğu gibi ‘auftakt’ - ölçünün son vuruşu olan dörtlük değerinde ‘hangi çıl’ üçlemesiyle başlar. Remel vezninin “Failâtün feilâtün feilâtün feilün” kalıbına göre mısraı yazarsak;

Han gi çıl gın / **ba** na zin cir / vu ra cak mış / şa şa rım
_ . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _
Fâ i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lün

Problem: Buradaki -ba- açık hecesi, ‘baa’ olmuş; genelde bir dörtlükle seslendirilen kapalı heceler ‘ben-den-mân’ gibi kapalı heceler, iki sekizlikte sıkıştırılarak yazılmak zorunda kalınmıştır. Aynı durum, dördüncü kıtada ‘benim î mân dolu göğsüm’ kelime grubundaki ‘doo’ uzatması ve ‘göğ-süm’ kelimesinin son dörtlükte yer almasına sebep olmuştur.

Örnek 5. Dördüncü kıtanın son mısraında; ‘diii şiii kaal mış caa naa’ kelime grubunda prozodi, periyod ve vurgu problemleri çıkmıştır. Bu durumda, bestedeki dört dörtlük vuruşun her dörtlüğüne heceler dağıtılmıştır.

gin le re sığ mân ta şa rım Gar
tün fe i lâ tün fe i lün Fâ lün
di şî kal mış ca na var

Örnek 6. Dokuzuncu kıtanın ilk mısraında vezni fazla zorlamayan bir melodik yapı vardır. Onuncu kıtanın da ilk mısraı aynı şekildedir.

O za man vec **di** le bin sec / de e der var / sa ta şım
Fâ i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lün
Dal ga lan sen / de şa fak lar / gi bi ey şan / lı hi lâl

O za man vecd i le bin sec de e der var sa ta şım her ce ri
fâ i lâ tün fe i lâ tün fe i lâ tün fe i lün
Dal ga lan sen de şa fak lar gi bi ey şan lı hi lâl ol şun ar

Örnek 7. Eserin onuncu kıtası, diğerlerinden farklı olarak beş mısradır. Beşinci mısranın vezni; fâilâtün feilâtün feilâtün fa'lün olup, vezne göre yazılımı şöyledir;

Hak kı dır Hak / ka ta pan mil / le ti **mi nis** / tik lâl
— . — — / . . — — / . . — — / — —

Fâ i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lâ tün fa lün

Hak kıdır Hak ka ta pan mil le ti min is tik lâl
fâ__ i lâ tün fe i lâ tün fe i lâ tün fa lün__

Buradaki vezne göre sözleri hecelersek;

“Haak kı dır Haaak ka taa pan miil le tii mi niis tik lâl “ şeklinde seslendirmemiz prozodi uyumu açısından gereklidir. Ayrıca, finalde ‘istiklâl’ kelimesindeki ‘lâl’ hecesinde tiz seslere geçilebilseydi ‘vurgu ve periyod’ sorunu ortadan kalkacaktı.

Verdiğimiz örnekler, marşın söz ve müzik birlikteliği konusundaki durumunu ve bizim buradaki noktadaki prozodi temelli sorunları çözebilmek için uyguladığımız sistemi ortaya koyuyor, bunun yanında öncelikle birinci ve ikinci kıtalardaki vezin dağılımını görüp; bu yapı içinde diğer sekiz kıtanın notasını aşağıda vereceğiz.

İSTİKLÂL MARŞI "Birinci ve İkinci kıtalar "

Söz: Mehmed Âkif Ersoy
Beste: Osman Zeki Üngör

Kork ma sön mez bu şa
Fâ i lâ tün fe i
ma kur ban o la
fak lar da yü zen al san cak sön me den
lâ tün fe i lâ tün fa lün
yım çeh re ri ey naz lı hi lâl kah ra man
yur du mun üs tün de tü ten en son o cak o be rim mil le ti
ır kı ma bir gül ne bu şid det bu ce lâl sa na ol maz dö kü
min yıl dı zı dır par la ya cak o be rim dir o be rim
len kan la rı mız son ra he lâl Hak kı dır Hak ka ta pan
mil le ti min dir an cak Çat öy
mil le ti min is tik lâl

Vezi: Remel, fâ' i lâ tün fe' i lâ tün fe' i lâ tün fe' i lün / fa' lün
_ x _ _ x x _ _ x x _ _ x x _ / X _

5. İstiklâl Marşı'nın On Kıtasıyla Notası

İSTİKLÂL MARŞI "Birinci ve İkinci kıtalar "

Düzenleme ve nota yazım

Özlem Yıldırım

Söz: Mehmed Âkif Ersoy

Beste: Osman Zeki Üngör

Kork ma sön mez bu şa
ma kur ban o la
fak lar da yü zen al san cak sön me den
yım çeh re ni ey naz lı hi lâl kah ra man
yur du mun üs tün de tü ten en son o cak o be nim mil le ti
ır kı ma bir gül ne bu şid det bu ce lâl sa na ol maz dö kü
min yıl dı zı dır par la ya cak o be nim dir o be nim
len kan la nı mız son ra he lâl Hak kı dır Hak ka ta pan
mil le ti min dir an cak Çat
mil le ti min is tik lâl

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl...
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!

İSTİKLÂL MARŞI "Üçüncü ve Dördüncü kıtalar "

Düzenleme ve nota yazım
Özlem Yıldırım

Söz: Mehmed Âkif Ersoy
Beste: Osman Zeki Üngör

Ben e zel den be ri
bın â fâ kâ rı
dir hür ya şa dım hür ya şa rım han gi çı l
sar mış sa çe lik zırh lı du var be nim i
ğın ba na zin cir vu ra cak mış şa şa rım kük re miş sel gi bi
mân do lu göğ süm gi bi ser had dım var u lu sun kork ma na sıl
yim ben di mi çiğ ner a şa rım yı r ta rım dağ la rı en
böy le bir î mâ rı bo ğar me de ni yet de di ğin tek
ğın le re sığ mam ta şa rım Gar
di şi kal mış ca na var

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtanm dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim îmân dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
'Medeniyet' dediğin tek dişi kalmış canavar.

İSTİKLÂL MARŞI "Beşinci ve Altıncı kıtalar"

Düzenleme ve nota yazım

Özlem Yıldırım

Söz: Mehmed Âkif Ersoy
Beste: Osman Zeki Üngör

Ar ka daş yur du ma
tı ğın yer le ri

al çak la rı uğ rat ma sa kın si per et
top rak di ye rek geç me ta rı dü şün al

göv de ni dur sun bu ha yâ sız ca a kın do ğa cak tır sa na
tın da ki bin ler ce ke fen sız ya ta rı sen şe hid oğ lu sun

va det ti ği gün ler Hak kın kim bi lir bel ki ya rın bel
in cit me ya zık tır A ta rı ver me dün ya la rı al

ki ya rın dan da ya kın Bas
san da bu cen net va ta rı

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri 'toprak' diyerek geçme, tanı;
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, Atanı;
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

İSTİKLAL MARŞI "Yedinci ve Sekizinci Kıtalar"

Düzenleme ve nota yazım

Özlem Yıldırım

Söz: Mehmed Âkif Ersoy
Beste: Osman Zeki Üngör

Kim bu cen net va ta
hu mun sen den i
rın uğ ru na ol maz ki fe dâ şü he dâ
lâ hi şu dur an cak e me li değ me sin
fiş ku ra cak top ra ğı sık san şü he dâ ca nı câ na nı bü
ma be di min göğ sü ne nâ mah rem e li bu e zan lar ki şa
tün vâ ri mı al sın da Hü da et me sin tek va ta nım
hâ det le ri di rin te me li e be di yur du mun üs
dan be ni dün ya da cü dâ Rû
tün de be nim in le me li

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şüheâ fişkırarak toprağı sıksan, şüheâ
Cânı, cânâmı, bütün varımı alsın da Hüdâ
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ

Rûhumun senden, ilâhî şudur ancak emeli
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar ki şahadetleri dînin temeli
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

İSTİKLÂL MARŞI "Dokuzuncu ve Onuncu katalar "

Düzenleme ve nota yazım
Özlem Yıldırım

Söz: Mehmed Âkif Ersoy
Beste: Osman Zeki Üngör

O za man vecd i le
ga lan sen de şa
bin sec de e der var sa ta şım her ce ri
fak lar gi bi ey şan lı hi lâl ol sun ar
ham dan i lâ hî bo şa nıp kan lı ya şım fi ş kı rır ru hi mü
tik dö kü len kan la rı mın hep si he lâl e be di yen sa na
cer ret gi bi yer den nâ şım o za man yük se le rek ar
yok ır kı ma yok iz mihlâl hak kı dır hür ya şa mış
şa de ğer bel ki ba şım Dal
bay ra ğı mın hür ri yet hak kı
dır Hak ka ta pan mil le ti min is tik lâl oy

O zaman vecd ile bin secder eder varsa taşım,
Her cerihamdan, İlâhî, boşanıp kanlı yaşım.
Fışkırır rûh-ı mücerret gibi yerden nâşım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl!
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

SONUÇ

1. *İstiklâl Marşı*, törenlerde halen iki kıta okunmaktadır. Süresi bir dakikadır.
2. Bu okunan iki kıta, sol minör ve mi minörden yazılmış ve koro-senfonisi ile icra edilerek kayıtları edilmiştir. Törenlerde bu kayıtlar çalınmakta ve buna göre okunmaktadır. Şiirin ve bestesiyle on kıtasının tamamının okunması metronom dörtlük 'ya göre 5'10"dir. Osman Zeki Üngör, eserin metronomunu 1 dörtlük =80 olmakla hiçbir zaman ağır olmayacağını söylemiştir. Bu açıdan, tüm kıtaların da okunması halinde, Zeki Üngör'ün 'daha da hızlı okunabilir' sözünden işaretlerle (E. Üngör, 1995: 73, 165) metronomu hızlandırarak 1 dörtlük= 96 olarak düşünerek uygulandı.

İstiklâl Marşı'nı on kıtasıyla dinlemek için: <https://youtu.be/iLTudwGR4LA>

3. Kurtuluş Savaşı'mızı ifade eden on kıtanın okunması, sözlerinin anlamı açısından önemlidir. Zaman faktörünün daha rahat olduğu durumlarda on kıtanın da icra edilmesi, okunması hem şiirin halkımızın dimağında yer etmesi bestenin daha güzel okunuşu açısından çok fayda sağlayacaktır.
4. İlkokuldan-ortaokul-lise ve üniversiteye kadar eğitim gören çocuklarımızın *İstiklâl Marşı*'nı daha iyi kavramaları açısından on kıtanın müzikle okunması çok etkili olacaktır. Bestesiyle okunan şiirler daha kolay ezberlenirler. Böylece, marşı bestesiyle okuyan öğrencilerimiz şiirin sözlerini rahatlıkla ezberleyecek, doğru notalarla seslendirebileceklerdir.
5. Milli Eğitim Bakanlığı'nın tüm okullarındaki müzik derslerindeki müfredatın 'İstiklâl Marşı'nın eğitimi ile ilgili bölümlerinin on kıtanın bestesiyle öğretilmesi açısından tekrar ele alınıp, güncellenerek müfredata konulabilmesi bu hedefe ulaşılmasında çok fayda sağlayacaktır.
6. Uygun görüldüğü takdirde, bu konuda sağlanabilecek ilgi ve destekle; *İstiklâl Marşı*'nın halen okunan Osman Zeki Üngör Bestesiyle On Kıtasının senfonisi ve koro ile çalışılıp profesyonel kaydının yapılması ve görsel-işitsel-sosyal medya, eğitim-öğretim her alanda dağıtılması, paylaşılması dileğimizdir.
7. Türkiye Cumhuriyeti'mizin 100. Yılı'nda "İstiklâl Marşı'nın On Kıtası'nın Notasının yayılımının ve bestesiyle okunmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Arel, Hüseyin Sadeddin (1997). *Prozodi Dersleri*, Pan Yayıncılık, İstanbul.

Çongur, Rıdvan (1998). *Ölümünün 40. Yıldönümünde Yahya Kemal Beyatlı*, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, Ankara, 1998, s.115.

Doğan, D. Mehmet (2010). *Milliyet Gazetesi*, 6 Aralık 2910.

Erguner S. (2023). *Kişisel Görüşmeler*, İstanbul.

Oransay, Gültekin (1985). *Atatürk ile Küğ-Belgeler ve Veriler-*, Küğ Yayını, İzmir, s. 114.

Tanrıkorur, Cinuçen (1998). *Müzik Kimliğimiz Üzerine Düşünceler*, Ötüken Neşriyat, s. 189.

Turabi, Ahmet Hakkı (2018). *Mehmet Âkif Ersoy-Hayati, Musiki Yönü ve Bestelenmiş Şiirleri*, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Şubat, 2018, s. 25.

Üngör, Etem Ruhi (1965). *Türk Marşları*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, s. 71, 73.

İnternet Kaynakları

www.cumhurbaskanligi.gov.tr/istiklalmarsi_aciklama/ erişim: 4 Aralık 2022)

www.cumhurbaskanligi.gov.tr/istiklalmarsi_nota/ erişim: 4 Aralık 2022)

<https://youtu.be/iLTudwGR4LA> *İstiklal Marşı ve On Kıtasının Seslendirilmesi*

Türkiye Yazarlar Birliği resmi web sitesi, “İstiklal Marşı’nı Bestesinden kurtarmak”; erişim tarihi:6.7.2023 <https://www.tyb.org.tr/istiklal-marsini-bestesinden-kurtarmak-19605yy.htm>